

lő élet próbája a teremteni bírás. Sorsát, küldetését történelem és népsors határozta meg. Nem volt oly szellemi béklyó, mit ne kísérelt volna meg elszakítani, széttörni irodalomban, társadalmi közgondolkodásban egyaránt.

A magyar líra kényes, büszke pávájának szinte tékozlón tépte ragyogó tollait, s szórta a jövő szelébe, mely tovább örvénylik e tájon emberöltők sora fölött hitet éltetőn. Mert – hadd mondjuk vele –: „lám még mindig élünk”, igen, ez a helyzet velünk: itt Európában, és itt Zilahon is.

(1977. 9.)

FARKAS ÁRPÁD

Taps

Tenyérből testedzett
 ujjongó fergeteg
 ne kapjon ölbe lomha
 vagy konok
 akarnok Szónokot,
 csak ki igénk és szavunk
 kimondja,
 ki értünk suttog és kiált,
 Őt ringassa csak
 örvénylő szárnya,
 az életre-halálra
 menő Játéknak nagyfiát!

(1978. 5.)

RITOÓK JÁNOS

A „háromlábú szék” tanulsága

(Részlet)

A két világháború közötti erdélyi magyar–német irodalmi kapcsolatok kutatójának a korabeli cikkek, műfordítások, írói levelezések és a későbbi visszaemlékezések gazdag anyagából a közvetlen és közvetett szellemi érintkezések egész tárháza nyílik meg. A húszas évek elejétől kezdődően a lapok (például a *Napkelet* és a *Pásztortűz* vagy az *Ostland* és a *Klingsor*) egyre gyakrabban adnak hírt a „szomszéd” irodalmi életéről, s a csúcspont kétségtelenül az évtized vége: 1928. július 10-én Áprily Lajos kezdeményezésére sor kerül a két írói közösség nagyenyedi találkozására, ahol Gyallay Domokos, Kemény János, Kós Károly, Kuncz Aladár, Molter Károly, Szentimrei Jenő, Tabéry Géza és Járai István (az enyedi kollégium igazgatója) vendégül látták az akkori erdélyi német irodalom élvonalába tartozó írókat: Otto Folberthet, Ernst Jekeliust, Erwin Wittstockot és Heinrich Zillichet, a brassói *Klingsor* folyóirat főszerkesztőjét. Az enyedi megbeszélések eredményeként az év november 17-én megrendezik Kolozsvárt a szász írók felolvasóestjét Otto Folberth, Egon Hajek, Hermann Klöß, Adolf Meschendörfer, Erwin Wittstock és Heinrich Zillich részvételével, majd 1929. szeptember 28-án a Helikon írói – Bartalis János, Berde Mária, Finta Zoltán, Kacsó Sándor, Kádár Imre, Molter Károly, Nyíró József, Szombati Szabó István, valamint Bánffy Miklós — vesznek részt Brassóban ilyen rendezvényen. A személyes kapcsolatokról szólva említésre méltó egyes szász írók megjelenése a Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság felolvasó ülésein 1929–1930-ban: ezeken Folberth, Zillich és Wittstock vesz részt, s ez utóbbit a Társaság rendes tagjainak sorába választják. És ha ezekhez a személyes találkozásokhoz hozzászámítjuk a közvetett (folyóiratbeli) kapcsó-

latok gazdagságát, elmondhatjuk, hogy a felismert sorsközösségben egymásra talált két írótlabor példás módon tett eleget amaz önként vállalt feladatának, hogy a másik nép irodalmát megismertesse saját olvasóival.

A sorsközösség felismerésében megvalósult kapcsolatok nem váltak azonban elszigetelődéssé, két kisebbség szűk szellemi gettójává, hanem mindig a románság haladó erőivel, szellemi életének kiemelkedő képviselőivel kialakított együttműködés szomszédságában érvényesültek. „A krónikás Cserei az erdélyi sajátosság kifejezésére példabeszédet mondott a háromlábú székről, amely szilárdan áll, ha mind a három lába erős, de felborul, ha bármelyik is megrokkban” – idézi a történész Müller-Langenthal, és az utókor által konzervatív beállítottságúnak minősített György Lajos egyáltalán nem maradi nézetet hangoztat ebben a kérdésben: „A megértés és megbecsülés szelleme az irodalmon keresztül szívároghat át legeszrevétlenebbül a lelkekbe. Ebből politikailag is jobb, dolgosabb, nyugodtabb holnapnak kell felvirradnia. Ebben látjuk életbevágó jelentőségét annak a törekvésnek, amely Erdélyben a lelki gátakat helyükből kimozdítja, s e föld egymásra utalt három népének kölcsönös megismeréséhez és megbecsüléséhez vezető szellemi utakat egyengeti.” [...]

*Az én apám tudott jól franciául
S Bázselben németeknek prédikált.
De mikor elment Szolnokdobokába,
Román szótárt vett és grammatikát*

– indítja egyik versét Berde Mária, szintén hitet téve ezzel „e föld egymásra utalt három népe” iránti megbecsüléséről. A „román szótárt” – képletesen szólva, de bizonyára konkrétan is – sok hazai magyar és német író vette akkoriban a kezébe; erről tanúskodik a lapokban és kötetek alakjában megjelent fordítások nagy száma. Ha csupán a két vezető folyóirat, az *Erdélyi Helikon* és a *Klingsor* román irodalmi anyagát tekintjük, akkor is egy-egy gyűjteményes kötet körvonalai sejlenek fel, s ha még számításba vesszük a többi folyóiratot, a napisajtót és a könyvkiadást is, azt mondhatjuk, hogy a korabeli kisebbségi írók e tekintetben is megtették a kötelességüket. [...]

(1978. 8.)

GÁLL ERNŐ

Nemzedéktől nemzedékig

(Részlet)

[...] A romániai magyar kultúrában nem először (s feltehetően nem is utoljára) szólal meg a nemzedéki probléma. Időnkénti kiújulása – mint mindenütt a világon – nálunk is nagyobb sorsfordulókat, a történelem menetében bekövetkezett cezúrákat s a hozzájuk kapcsolódó értékrianásokat tolmácsolt. Mindegyiknek megvolt a maga jellege, mélysége és tartama, s noha az egyes rajok hangadói úgy érezhették, hogy velük új szakasz nyílik, sőt talán új időszámítás kezdődik, a jelenlegi vitát – önáltatás nélkül – egyedinek, messzemenően fontosnak minősíthetjük. Ismeretes, a nemzedékek szembesülésében nem csupán az egymást követő korosztályok természet adta különbségeire vagy ellentétére kell figyelmeznünk. Hátterüket és tartalmukat legtöbb esetben bizonyos válságok határozzák meg, s e szabály alól a mostani sem kivétel. Sajátosságai éppen abból származnak, hogy az egész emberiséget foglalkoztató ún. globális kérdések kiváltotta kínos dilemmák idején, olyan körülmények között bontakozik ki, amelyek több tekintetben új alternatívákra ösztökélnek. Az összetett helyzet szorításában nemzedékeink kapcsolata számos tehertétellel bonyolódott, súlyosbodott. Az elődök bizonyosságai nemegyszer illúzióknak mutatkoztak, időállónak hirdetett értékek pedig nemcsak átértékelésre szorultak, hanem egyszerűen leértékelődtek. Megingott nem egy régi jelkép hitele, és szá-